

Siseturvalisuse arengukava 2030 juhtkomisjoni kohtumise kokkuvõte

18.03.2025 algus kell 10:00, lõpp kell 14:15

Koht: Siseministeerium, Pikk 61

Juhatas: Tarmo Miilits (Siseministeerium)

Protokollis: Kairi Kööts (Siseministeerium)

Osalesid: Joosep Kaasik (Siseministeerium), Tuuli Räim (Siseministeerium), Krista Aas (Siseministeerium), Anne Abel (Siseministeerium), Krystiine Liiv (Siseministeerium), Liina Pello (Siseministeerium), Kristian Pärt (Siseministeerium), Eda Silberg (Kuultuuriministeerium), Andreas Anvelt (Sisekaitseakadeemia), Kristel Siiman (Kliimaministeerium), Birgit Lüüs-Jakobson (Riigikantselei), Oliver Tsarski (Riigikantselei), Silver Salla (Regionaal- ja Põllumajandusministeerium), Laidi Surva (Justiits- ja Digiministeerium), Jürgen Rakaselg (Haridus- ja Teadusministeerium), Tiina Nirk (Välisministeerium), Ahti Kuningas (Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium), Marju Saar (Rahandusministeerium), Ottomar Virk (Rahandusministeerium), Jan Trei (Eesti Linnade ja Valdade Liit), Gregor Pihlak (Eesti Noorteühenduste Liit), Maarja-Liisa Kapaun (Vabaühenduste Liit), Tanel Talve (Külaliikumine Kodukant), Aivar Haller (Eesti Lastevanemate Liit), Andres Ergma (Eesti Pensionäride Ühenduste Liit), Piia Kallas (Päästeliit), Terje Alliksoo (MTÜ Eesti Vabatahtlik Mere- ja Järvepääste), Marek Väljari (MTÜ Eesti Naabrivalve), Henrik Pöder (MTÜ Eesti Naabrivalve)

Sisukord

1. STAK 3. programmi 2024 edusammud ning 2026–2029 väljakutsed.....	1
2. Fookusteema „Laiapindne riigikaitse“	2
3. Fookusteema „Ukraina sõja mõjud Eesti julgeolekule	2
4. Juhtkomisjoni arutelu ja ettepanekud järgmiste aastate tegevusteks	3

1. STAK 3. programmi 2024 edusammud ning 2026–2029 väljakutsed

Tuuli Räim andis ülevaate STAK 3. programmi kriisivalmiduse ja elanikkonnakaitse valdkonna 2024 edusammudest ning 2026-2029 väljakutsetest ning Joosep Kaasik andis ülevaate STAK 3. programmi sisejulgeoleku valdkonna 2024 edusammudest ning 2026-2029 väljakutsetest (esitlus lisatud).

2. Fookusteema „Laiapindne riigikaitse“

Tuuli Räim andis ülevaate fookusteemal „Laiapindse riigikaitse“ (esitlus lisatud).

Eesti ja paljude teiste riikide kogemuse ning ajaloo põhjal on teada, et vaenuliku riigi tegevused julgeoleku ohustamiseks algavad mittesõjalistest meetmetest, mille ebaõnnestumisel liigutakse eskalatsioonis edasi, vajadusel kuni sõjaliste meetmeteni. Seega – julgeoleku tagamiseks ja ka riigikaitseks valmistumisel ei piisa üksnes sõjaks valmistumisest.

Suurem osa kõrge riskiga julgeolekuohte on eelkõige mittesõjalised, kuid riigi tasemel me ei maanda ega valmistu nendeks piisavalt, sh eelarveliselt. Erinevalt sõjast on need kohal juba täna ja peame samaaegselt neid ohte maandama, kui ka valmistuma eskalatsiooniks. Siseministeerium tegeleb sisejulgeoleku ja turvalisuse valdkonna vastutajana suurima tervikosaga mittesõjalistest ohtudest. Julgeoleku tagamisel ja riigikaitseks valmistumisel on kaks samaolulist suunda:

- 1) vastase tahtliku vaenutegevuse tuvastamine ning tõkestamine,
- 2) vastupanuvõime kasvatamine ohtude vastu.

Vastase tahtliku tegevuse tuvastamine ja tõkestamine on näiteks sõjalise rünnaku peatamine aga ka vaenlase luuretegevuse, sabotööride, mõjuisikute ja mõjukanalite ning küberrünnete tuvastamine ja tõkestamine rahuaegsetes tingimustes. See on võrreldav sõjalise rünnaku tuvastamise ja tõkestamisega ainult mittesõjaliste ohtude vastu ning kasutades mittesõjalisi meetmeid.

Vastupanuvõime kasvatamine on näiteks ühiskonna sidususe kasvatamine, et vastasel ei õnnestus lõhestustegevus ja ühiskonna polariseerimine. Samuti näiteks inimeste teadlikkus, valmisolek, kriisiplaanid, varjumiskohad, ohuteavitus, küberturbe tagamine, et vastase mistahes rünnak ei tooks kaasa soovitud tagajärge, isegi kui seda ei saa peatada. Oluline on, et sisejulgeolekut tagavates asutustes luuakse piisavad võimekused juba enne ohtude realiseerumist, ennetades tõsiseid julgeolekuintsidente või ohtlikke trende.

3. Fookusteema „Ukraina sõja mõjud Eesti julgeolekule“

Liina Pello andis ülevaate fookusteemal „Ukraina sõja mõjud Eesti julgeolekule“ (esitlus lisatud).

Joosep Kaasik tõi lisaks välja suuremad ohud – väga selgelt on vajalik tegeleda muutuvate rändevoogudega, omamaks ülevaadet põgenike taustast ning mõista võimalikku mõju ja tagajärge Vene Föderatsiooni poolt rahvusvaheliste organisatsioonide (nt ÜRO, OSCE) ärakasutamisele surve avaldamiseks ja mõjutamiseks. Sisejulgeoleku tagamises ebaõnnestumine tähendab tegeliku kaitsevõime vajadust. Suur mure on, et kaitsevõime investeringud on 3 korda suuremad kui sisejulgeoleku investeringud. Läbi sisejulgeoleku valdkonnas tehtavate tegevuste on võimalik sõda vältida.

Kristian Pärt tõi välja, et sisejulgeoleku kontekstis tuleb mõtestada ja tegeleda järgmiste murekohtadega – 1) Eestisse jäävate ukrainlaste hõivatus tööturul, õiguskultuur ja riigikeele valdamine; 2) Vene Föderatsiooni relvajõudude koosseisus teenivad sajad tuhanded isikud, kes naasevad igapäevaellu ning nende isikute hulk, kes soovivad reisida Schengeni riikidesse; 3) tänased Ukraina relvajõudude koosseisus olevad inimesed – kas neil on sõja lõppedes töökoht, on nad õiguskultuurilised.

Tarmo Miilits täiendas, et Ukraina sõja mõjud ja tagajärjed, millega tegeletakse Ukrainas siseriiklikult on vaimne tervis, sh vigastatud, ebaseaduslikud relvad, oskuste rakendamine, mida inimesed on sõja käigus omandanud, tööhõivatus, elamispindade tagamine, majanduslik toimetulek. Ränne peale sõda jätkub, enamus Ukrainast Eestisse põgenenud inimesi on tulnud okupeeritud aladelt, kas neil on soov ja võimalus tagasi pöörduda või on vajalik tegeleda aktuaalselt lõimumisega? Sõja mõjude osas on selgelt üleval ka risk, et ei suudeta tegeleda vaimse tervise probleemidega. Kes tegeleb Eestis nende teemadega? Kas on piisavalt tähelepanu all?

Birgit Lüüs-Jakobs tegi ettepaneku arutada teemat koordinatsioonikogus.

4. Juhtkomisjoni arutelu ja ettepanekud järgmiste aastate tegevusteks

Juhtkomisjoni lauarangis andsid juhtkomisjoni liikmed ülevaate tehtud tegevustest ning arengutest.

Kristel Siiman (Kliimaministeerium): Uuendamisel on ETOdele kehtestatud baasnõuded ning kehtestamisel ka nõuded transpordiettevõtetele. Kriisivalmiduseks nügimine, ka tegevusvarude loomine koostöös partneritega – kriisitanklad, vedelkütuse varu. Tegeletakse olukorrapildi loomisega.

Henrik Pöder (MTÜ Eesti Vabatahtlik Mere- ja Järvepääste): Täpsustamist vajab kaasamise mõiste olemus – kus, kellega ja kui kiiresti. Vabatahtlikke on vajalik pidevalt motiveerida ja pakkuda väljundit, et neil püsiks motivatsioon ning et nad ei lahkuks teistesse organisatsioonidesse. Ainult ennetustegevused ei motiveeri, vaid kaasata vabatahtlikke enam kriisivalmisoleku tegevustesse – elanikkonnakaitse, üldine valmisolek.

Arutelus tõdeti, et võimaluste pakkumine saab olla mõlemapoolne ning aruteludes tuleb minna konkreetsemaks, kuidas tuua vabatahtlikke elanikkonnakaitse reservi osaks.

Eda Silberg (Kultuuriministeerium): Kriisivalmiduses on keskendunud teadlikkuse tõstmisele ja parandamisele, samuti on keskendunud sihtasutustele (ka elutähtsa teenuse pakkuja ERR), et nende kriisideks valmisolekut tõsta, fookuses on ka kunstiväärtuste kaitse ja evakuaatsioonivalmidus, põgenike lõimumine – probleem on see, et ei saa andmeid suunatud pakkumiste tegemiseks keeleõppe tulemuslikumaks tagamiseks. Pöörame üha enam tähelepanu riigi, kohalike omavalitsuste ja kogukondade koostöömise arendamisele, mis on usalduse loomisel ülioluline.

Kristian Pärt rõhutas jätkuvat koostöövajadust seonduvalt Ida-Virumaa temaatikaga – see ei ole 30 aasta jooksul jätkuvalt aktuaalsust kaotanud. Sidususe plaanide loomine ja elluviimine on väga olulised.

Maarja-Liisa Kapaun (Vabaiühenduste Liit): Alustatakse eetikakoodeksi uuendamist, mis peaks tagama, et vabaiühenduste tegevus oleks eetiline ja järgiks demokraatlikke väärtusi. Kolmanda sektori rahastuse läbipaistvuse tagamine ja oma strateegilistele partneritele (ministeeriumitele) selle info tagamine. Murelikuks teeb ennekõike noorte valdkonna rahastamise kärpimine, mille tõttu võivad jääda mõned sektorid tähelepanu alt välja. Töös on riikliku rahastamise variraporti koostamine, mis on planeeritud valmima II kv lõpuks.

Aivar Haller (Eesti Lastevanemate Liit): Riigi kaitsevõime tugineb riigi sisejulgeolekul, väga oluline on kaitsetahteline kodanikkond. Tegeletud on haavatava sihtrühmaga – lapsevanemad, kes ei tule enda ja oma lastega toime. Loomisel on selle murekoha lahendamiseks positiivne programm 30 aastaks. Ennetamiseks on plaanis 1. klassi lapsevanematest moodustada klassipõhised vanematekogud. Samuti on vaja luua programm, mis hariks lapsevanemaid – tunde ja suhetarkuse loomiseks, lapse arenguetappide tundmaõppimiseks ning konfliktide lahendamiseks – konfliktitõhusus – konfliktikindel kogukond – kuidas seda luua ja koos hoida?

Tarmo Miilits tõi välja, et KÜSK rahastab ka kogukonna sädeinimeste motiveerimist.

Henrik Pöder (MTÜ Eesti Naabrivalve): KÜSKist taotlesime taha, et töötada välja rohujuuresandilt alt üles mudel, mis hõlmab ka kogukonna poolt eelduste loomist, arusaama kujundamist ja tahte selgitamist selle valdkonnaga tegeleda. Ohuhinnang on muutunud ning muutust on vaja ka naabrivalves. Täna on naabrivalves 500 sektorit ja üle 10 000 liikme. Baasplatvorm, keda selgelt motiveerida, on olemas. Kontseptuaalse muutusena mõtestatakse naabrivalvet ümber naabrikaitseks. Naabrikaitse sihiks on kriisivalmiduse ning vastupanu oskuste tõstmine. Iseseisev hakkamasaamine on vajalik. Ükski kogukond ei saa hakkama üksi. Üldjuhul kogukonnad tegelevad sissepoole, naabrikaitse sektorid peavad toimima ka üleselt ja koostöö on väga oluline. Selleks on plaanis luua naabrikaitse kontseptsioon.

Tuuli Räum tõi välja, et tegemist on väärt mõttega ning kinnitas, et naabrivalve roll kogukondlikus kriisikindluses on väga oluline, aga seal on arenguruumi. Vabatahtlike võrgustikud peaksid hakkama toimima teineteist toetavalt ja koosmõjus.

Piia Kallas (Päästeliit): Tehnilise võime arendamiseks on esimesed koostöölepped KOVidega sõlmitud. Vabatahtlikud päästjad on keskmisest osavamate inimeste ring, kes on oluline ressurss abiks ka nii kriisise kui katastroofide olukorras. Meie ülesanne on suuremate kriiside korral lisajõuna reageerida. Uue teemana oleme võtnud fookusesse ka vaimse tervise teema. Hakkame koolitama vabatahtlikest päästjatest psühholoogilise esmaabi andjaid. See on järgmine tase, mis annab tublile vabatahtlikule päästjale hea oskuse toetada rasketes oludes.

Tiina Nirk (Välisministeerium): Prioriteet on Ukraina julgeolek ja kriisivalmidus, oluline on koostöö teiste riikidega. Sanktsioonide kehtestamine, ka julgeoleku vaates on tähelepanu all viisateemad. Viisakeeldumiste arv on tõusnud riskiriikide viisataotluste osas. Kriisivalmiduses küll keskendume riigi sees valmidusele, aga viime kriisivalmiduse õppuseid läbi ka saatkondades.

Tanel Talve (Külaliikumine Kodukant): Strateegilise partnerluse formaat Siseministeeriumiga on olnud tulemuslik ja mõõdetav. Julgustame ka teisi ministeeriume oma formaate tutvustama. Kodukandi inimesed on mõõdukalt murelikult – palju räägitakse ja vähe tehakse. Elu peab olema kõikjal Eestis, aga teod ja investeeringud ei tule järele. Kogukondadele maal on peamine mure avalike teenuste kättesaadavus – nt ühistransport, elektrivarustuskindlus. Riigi julgeolek tugineb kogukondadele, kes elavad üle Eesti. Väga oluline on mõelda läbi, kuidas uute ja suurte algatuste sõnumeid kogukondadele viia, et vastasseisu vältida ning tekiks mõistmine, miks need on kasulikud.

Laidi Surva (Justiits- ja Digiministeerium): Valitsemisalas valmistatakse kriisideks, algas riigikaitse planeerimisprotsess. Koostöös partneritega arutleme, milline on valmisolek kriitilise taristu kaitseks.

Gregor Pihlak (Eesti Noorteühenduste Liit): Skaudid soovivad teha koostööd Siseministeeriumiga ja Kaitseministeeriumiga. Platvormid on koostööks head, aga enam tuleb tähelepanu pöörata praktilistele tegevustele.

Andreas Anvelt (Sisekaitseakadeemia): Sisekaitseakadeemia on sisenemas uude arengujärku – korrastatud on tasemeõpet, teadus- ja arendustegevusi ning arendatud taristut. Sisekaitseakadeemia kutsub üles ühendust võtma partnerlussuhete loomiseks ja arendamiseks.

Jan Trei (Eesti Linnade ja Valdade Liit): Omavalitsuste toimetulek on keeruline. Kohalikud omavalitsused on suurte väljakutsete ees, mis puudutavad elanikkonnakaitset, kriisideks valmisoleku parandamist ning omavalitsuste võimendamist. Sisekaitseakadeemia on pakkunud põnevaid koolitusi, ettepanek on laiendada sihtgruppe, keda koolitustele kaasata. Siseministeerium on olnud väga suureks abiks kriisispetsialistide toetuseks raha saamiseks. See näitab riigi hoiakut, lugupidamist ja vajadust selle võimekuse loomiseks. Ettepanek on ka uute fondide rahastusperioodides kohalike omavalitsuste elanikkonnakaitse teemade võimendamist pildis hoida, nt kerksuskeskuste ja varjendite loomine, milleks kohalikel omavalitsustel täna ressursi ei ole. Lisaks ka kriisivarude soetamine ja hoidmine on probleem – kohalike omavalitsuste võimekus on väga erinev. Oluline on jätkata ka ametnike koolitamisega.

Birgit Lüüs-Jakobson (Riigikantselei): Töös on lühikese koalitsioonileppe formuleerimine. Toimima on saanud strateegilise planeerimise võrgustik. Strateegilise planeerimise vaates astume uude perioodi – STAK programmide uuendamise kontekstis läbi mõelda Eesti regionaalne paiknemine 2050 puutumus riigikaitsele ja regionaalsel tasemel – mida see meie jaoks tähendab?

2028+ eelarveraamistiku kontekstis raha on vähem kui seni, seega tuleb mõelda, mis on kriitilised vajadused, mida EL rahastada – oluline sisend arengukava hindamisest.

Riigikantselei kutsus kõiki üles projektidega tulema Innofondi rahastust taotlema, fond lõpeb selle EL perioodiga.

allkirjastatud digitaalselt

Tarmo Miilits
kantsler